

Повний зміст курсу лекцій «Історія християнства»:

ВСТУП. Предмет і завдання курсу. Поняття християнства. Основні регіони поширення християнства. Структура християнської Церкви. Основні гілки християнства. Визначення сутності християнського вчення. Структура і зміст курсу. Основні джерела і синтетичні праці, навчальні посібники до вивчення курсу. Дослідження історії християнства в Україні та зарубіжних країнах.

ТЕМА 1

Зародження християнства в лоні єврейської цивілізації

Палестинський іудаїзм за часів Ісуса Христа. Проповідь Доброї Новини і діяльність Ісуса Христа. Зіслання Святого Духа і первісна апостольська катехиза. Перша християнська громада в Єрусалимі. Поширення християнства в Іудеї. Церковна організація. Іудео-християни і елліністи.

ТЕМА 2

Організаційне становлення Церкви та поширення християнства

Напрямки і засоби поширення християнства. Церква в Малій Азії. Церква в Єгипті (Александрія). Апостольські подорожі св. Петра (Рим). Церква в Африці (Картагена). Суспільне походження перших християн. Духовне життя перших християнських спільнот. Християнська гностика і гностицизм еретиків. Аскеза і погляд на проблему одруження. Початки християнської писемності. Святий Іринеї і роль традиції.

ТЕМА 3

Християнська Церква в Римській імперії та гоніння на перших християн

Початок перслідувань християн. Правові підстави перших переслідувань. Остання фаза переслідувань — Діоклетіан. Медіоланський едикт і кінець гоніннь на християн. Союз Церкви з імперією — Костянтин.

ТЕМА 4

Поширення віри Христової та християнізація античної цивілізації (III-IV ст.)

Елленізація Східної Церкви. Александрійська школа — Клементій і Ориген. Латинізація Західної Церкви — Тертуліан і св. Кипріан. Семітське християнство і маніхеїзм. Місійна експансія Церкви. Розвиток церковної організації. Християнство як упривілейована релігія. Форми особистої побожності. Християнство та римська цивілізація.

ТЕМА 5

Розвиток християнської духовності. Монастицизм

Духовне життя християн в апостольські часи. Роль Святої Літургії. Культ мучеників та ідеал мучеництва. Ідеал непорочності. Генеза й початки християнського монастицизму. Анахоретизм. Ценобітизм. Монахи-інтелектуали. Місце монастицизму в християнстві. Формування богослов'я монастицизму.

ТЕМА 6

Боротьба за ортодоксальність християнства.
Період Отців Церкви

Хто такі Отці Церкви? Свідки традиції. Патристичне богослов'я. Доктринальні поділи в Західній Церкві — донатизм і пелагіанізм. Доктринальні поділи в Східній Церкві. Аріанізм. Несторіанство. Монофізити. «Золотий вік» Отців Церкви. Упадок грецької

патрології. Виокремлення Заходу — св. Августин.

ТЕМА 7

Криза античного світу. Поділ християнства на східне та західне

Початок і поширення внутрішньої кризи Римської імперії. Зростання бюрократії та централізації. Початки нападів варварів і їхні причини. Поселення племен варварів на кордонах імперії. Детронізація останнього імператора Заходу. Відділення Сходу від Заходу. Арабська цивілізація: від старожитності до середньовіччя.

ТЕМА 8

Перші спроби організації Латинської Церкви в Європі

Переслідування християн у королівстві вандалів. Розквіт християнської культури в королівстві Остготів. Християнство у візиготській Іспанії. Християнізація Ірландії та Англії. Християнство в франконській Галлії. Аграризація релігійної культури.

ТЕМА 9

Християнство в Західній Європі за часів Каролінгів

Династія Каролінгів. Наслідки арабської інвазії для Церков Сходу. Відрубність Візантійської Церкви. Іконоборча криза та її наслідки. Схизма Фотія. Схизма Керуларія.

ТЕМА 10

Середньовічні реформаційні рухи (XI-XIII ст.)

Григоріанська реформа. Розвиток Європи у XI-XIII ст. Генеза й початок реформи. Реформи в дусі каролінгської програми — Клоні. Наслідки григоріанської реформи. Євангелічні рухи. Орден жебраків. Апостоли убогості. Катари і валденси. Початки домініканців та їхній розвиток. Початки францисканців та їхній розвиток. Значення орденів жебраків в релігійній історії Європи.

ТЕМА 11

Експансія європейського християнства. Хрестові походи.

Генеза хрестових походів. Рицарські ордени. Місійна діяльність Церкви в Азії та Африці. Християнська експансія в країнах басейну Балтійського моря.

ТЕМА 12

Епогей середньовічної культури. Схоластика

Від богослов'я монастицизму до схоластичної теології. Середньовічне шкільництво. Поява університетів. Діяльність та організація середньовічного університету. Зв'язки орденів жебраків з університетами. Розквіт готики. Зростання ваги папства в Європі. Питання середньовічної толеранції. Інквізиція. Значення спадщини середньовічного християнства.

ТЕМА 13

Православний Схід

після остаточного поділу християнства (XII-XV ст.)

Східні Церкви перед загрозою османського завоювання. Монголи та християнство. Становище Візантійської Церкви. Культура християнського Сходу. Спроби церковного об'єднання Сходу та Заходу.

ТЕМА 14

Період криз і реформ в європейському християнстві (XIV-XV ст.)

Криза зростання? Розвиток європейської цивілізації XIV-XV ст. Криза схоластики і розлам єдності середньовічної культури. Наголошення на авторитеті папства. Катастрофи, небезпеки та зростаючий песимізм. Зміни в свідомості та релігійній ідентичності. Гетеродоксійні спроби реформ — віклефізм і гуситизм

ТЕМА 15

Протестантська реформа в Західній Європі

Поняття реформи. Генеза протестантизму в католицькій і протестантській традиції. Виступ Мартіна Лютера. Поширення лютеранства. Народний рух анабаптизму. Роль князів у розвитку протестантизму. Роль міст у поступі протестантизму. Ульріх Цвінглі. Генеза і розвиток кальвінської реформи. Англійська Церква.

ТЕМА 16

Католицька реформа в Західній Європі

Загальноцерковні реформаційні течії. Постанови Тридентського собору та їхнє історичне значення. Папи-реформатори. Роль орденів у запровадженні тридентської реформи. Діяльність єзуїтів. Поширення Христової науки та поступи християнізації. Розвиток містики.

ТЕМА 17

Християнство епохи Бароко

Поняття Бароко та барокова релігійність. Експериментальні науки та богослов'я. Криза теології: між містикою та казуїстикою. Янсенізм. Квієтизм. Пієтизм. Галліканізм. Природа-надприрода: формування новочасного розуміння світу.

ТЕМА 18

Доба Просвітництва

Інтелектуальна революція. «Вільне мулярство». Феброніанізм. Йосифинізм. Просвітництва та чернече життя. Реформи католицького Просвітництва. Історичне значення епохи Просвітництва для християнства.

ТЕМА 19

Криза християнського Сходу (XVI-XVIII ст.)

Падіння Константинополя та інші турецькі завоювання на православному Сході. Царгородський патріархат — «Церква в неволі». Православ'я та західноєвропейське християнство. Східні Церкви в Азії та Африці. Християни на Балканах. Перевага Заходу над християнським Сходом.

ТЕМА 20

Світова експансія християнства

Історичні передумови світової експансії Церкви. Великі географічні відкриття. Поступи християнізації в заморських колоніях. Проблеми культурної адаптації християнства.

ТЕМА 21

Новочасні визвольні рухи в Європі та ставлення до них Римської Церкви

Поняття та початки лібералізму. Французька революція та її ставлення до Церкви. Конкордат Наполеона. Поширення просвітницьких ідей в Європі. Початки ліберального католицизму. Політика папи Григорія XVI щодо лібералізму. Оцінка Пієм IX національно-визвольних рухів. Еволюція поглядів Римського Апостольського престолу

щодо гасел свободи та незалежності.

ТЕМА 22

Емансипація новочасного світу та його звільнення з-під впливів Церкви. Зростання римської централізації

Поняття секуляризації та лаїкизації. Поступи секуляризації в політичній сфері. Стосунки між державою та Церквою в протестантизмі. Стосунки між державою та Церквою в православ'ї. Поступи секуляризації та лаїкизації суспільно-політичного і культурного життя. Зростання опозиції світ-Церква. Розвиток ідей ультрамонтанізму. Літургійний рух. Перемога неосхоластики. Інтегрисична постава Римської Церкви. Початки і поступи дехристиянізації.

ТЕМА 23

Криза модернізму

Визначення поняття модернізму. Початки і поширення модерністичних ідей. Модернізм у суспільній сфері. Антимодерністична реакція. Історичне значення католицького модернізму.

ТЕМА 24

Східні Церкви: криза та спроби реформ

Східні Церкви на Близькому Сході та в Північній Африці. Інституційний розвиток Царгородського патріархату в ХІХ — на початку ХХ ст. Церква яковитів. Коптійська та Ефіопська Церкви на африканському континенті. Нові Автокефальні Церкви на Балканах. Занепад Османської імперії. Проголошення автокефалії Грецької Церкви в 1833 р. Поява національної Православної Церкви в Болгарії. Відродження Румунської Церкви. Боротьба за незалежність Церкви в Сербії. Становище православних в Албанії.

ТЕМА 25

Апогей європейської експансії

Світова експансія європейської цивілізації. Поява лібералізму та його церковна рецепція. Європейські колонії та їх християнізація. Розвиток місій. Понтифікат папи Пія ІХ, впровадження нової моделі місій. Протестантські місійні товариства. Світові межі християнства. Європеїзація християнства на неєвропейських континентах. Американська модель християнства. Американізм і енцикліка Лева ХІІІ *Testem benevolentiae* 1899 р. Європейський ригоризм у християнських Церквах Азії, Африки та Латинської Америки. Зв'язок між європеїзацією та християнізацією в колоніях.

ТЕМА 26

Парохіяльне життя та релігійність вірних у латинському християнстві ХVІІІ-ХІХ ст.

Соціологія релігії та суспільна психологія. Релігійний світогляд пересічного християнина. Статистичні оцінки віри. Характер і спосіб вияву релігійних переконань. Світ магії. Фольклоризація християнства. Відродження маніхеїзму. Християнізація чи дехристиянізація? Вимоги вірних щодо релігійних практик. Святі Тайни та інші релігійні практики. Ревізія усталених понять про Церкву та сутність праведного християнського життя. Послаблення релігійного конформізму. «Цивілізація пристосування». Братства, чернечі й священничі покликання та обмеження народжень. Якого християнства навчали у ХVІІІ-ХІХ ст.?

ТЕМА 27

Апостольський престол та Римо-Католицькі Церкви в країнах Західної Європи кінця ХVІІІ-ХІХ ст.

Папство в період Просвітництва та революційних потрясінь. Римський престол та розквіт державного абсолютизму. Апостольська столиця після Віденського конгресу. Рим як центр Вселенської Церкви. Реставраційна політика тогочасних пап. Римський ультрамонтанізм. Перший Ватиканський собор 1869-1870 рр. Ліквідація Папської області як держави. Партикулярні Римо-Католицькі Церкви на європейському континенті. Конкордат 1801 р. і реформа Французької Церкви. Католицька реставрація в Європі. Розвиток Католицьких Церков у романській Європі, німецьких державах та англосакському світі другої половини ХІХ ст.

ТЕМА 28

Тенденції внутрішньої віднови та розвитку Церков (ХХ ст.)

Відродження католицької богословської думки та повернення до джерел. Границі поділу між секулярним світом і Церквою. Еволюція католицького богослов'я. Динаміка зростання чисельності монаших чинів. Пошуки нових пастирських моделей. Розвиток суспільного католицизму. Ідеал католицької побожності у ХХ ст. Чернече життя. Контркультура і контестація. Рух харизматиків і концепція харизматичної обнови. Від Католицької акції до нової концепції Божого народу. Поширення місій — від місійних Церков до партикулярних Церков.

ТЕМА 29

Римська Апостольська столиця
в умовах фашизму та Другої світової війни

Початки і розвиток фашизму. Латеранська угода 1929 р. Утворення теократичної держави Ватикан. Прихід нацистів до влади в Німеччині й позиція Римо-Католицької Церкви. Громадянська війна в Іспанії 1936-1939 рр. Європейські Церкви в умовах війни. Проголошення нейтралітету Ватикану в Другій світовій війні. Небезпека захоплення Риму. «Єврейське питання» і Римо-Католицька Церква. Переслідування Церкви в Польщі, Словаччині, Хорватії і Чехії. Різдв'яна промова Пія ХІІ 1942 р.

ТЕМА 30

Католицька богословська думка, наука та освіта
наприкінці ХVІІІ-ХХ ст.

Католицька богословська думка. Консерватизм і романтизм. Раціональний класицизм. Вплив католицького романтизму на мистецтво та музику. Відродження християнської філософії. Неотомізм. Розвиток патрології та біблійних наук. Питання про співвідношення догмату з історією і досвідом віри наступних поколінь християн. Роль чернечих згромаджень у відродженні католицького богослов'я. Європейські університети як богословські центри. Католицький персоналізм як самостійний філософський напрямок кінця ХІХ- ХХ ст. Наука та освіта в Католицькій Церкві. Релігійні часописи та церковно-історичні журнали.

ТЕМА 31

Другий Ватиканський собор.
Концепція реформи католицького християнства

Ініціативи папи Івана ХХІІІ. Програма відродження Церкви. Причини скликання собору. «Традиціоналісти» та «поступовці». Перша, Друга, Третя та Четверта сесії собору. Папська енцикліка «*Rasem in terris*». Дискусія про пастирські обов'язки єпископів та місце Східних Католицьких Церков у вселенському християнстві. Конституція «Про Літургію». Догматична конституція «Про Церкву». Справа celibату. Концепція місійної діяльності. «Про джерела Об'явлення». Нова концепція Церкви. Обнова душпастирства

та Літургії. Реформи Кодексу канонічного права. Впровадження національних мов у богослуженнях. Проблеми сім'ї і ставлення до них Церкви. Утворення Синоду єпископів. Оголошення реформи Святого уряду.

ТЕМА 32

Модернізація світової цивілізації у ХХ ст. та її вплив на розвиток партикулярних Церков у Європі

Масонські ложі. Діяльність «Ротарі-клубів». Атеїстична демократія. Діяльність «Товариства вільнодумців». Криза традиційного християнства. Негативні тенденції в ментальності католиків. Стан релігійності. Криза родинного життя. Дехристиянізація Західної Європи. Явище ексхристиянізації. Проблема запобігання дехристиянізації у публічній сфері. Форми рехристиянізації. Соборова віднова католицизму 60-90-х рр. Регіональні особливості християнства на європейському континенті. Атеїзація Східної Європи.

ТЕМА 33

Особливості розвитку християнства в США та Канаді (кінець XVIII-XIX ст.)

Колонізація Північної Америки та утвердження християнства. Католики — релігійна меншина в Північній Америці. Проголошення незалежності США. Римо-Католицька та Протестантські Церкви у США та Канаді в XIX ст. Римо-Католицька Церква в США: від місійного стану до організаційного оформлення. Християнські місії серед індіанців. Внутрішній розвиток Римо-Католицької Церкви. Католицький американізм і папська енцикліка «*Longinqua oceani*» 1895 р.

ТЕМА 34

Проблеми християнської культури в країнах Третього Світу

Наслідки деколонізації для християнської культури в країнах Латинської Америки. Усамостійнення церковного життя Третього Світу. Динамізм позаєвропейського католицизму. Деколонізація та її наслідки для розвитку партикулярних Церков в Латинській Америці. «Теологія визволення» Латинської Америки. Місія Церкви в умовах економічного й політичного визиску. Участь римо-католицького духовенства в революціях 60-70 рр. Християнство та сучасний розвиток країн Африки, Азії й Океанії. Християнство та культурна спадщина народів Азії. Трансформація католицької моделі в Третьому Світі. Християнські Церкви в умовах емансипації країн Третього Світу.

ТЕМА 35

Латинське та східне християнство на порозі III тисячоліття. Екуменічний діалог між Церквами-сестрами на шляху до поєднання

Екуменічні ініціативи Римського Апостольського престолу. Екуменізм Протестантських Церков. Конференція протестантських місіонерських організацій в Едінбурзі 1910 р. Екуменічні конференції 20-30-х рр. Створення Всесвітньої Ради Церков у 1948 р. Декрет Другого Ватиканського собору «Про екуменізм». Екуменічний рух та Східні Церкви. «Проблема уніатизму». Заяви Змішаної міжнародної комісії з богословського діалогу між помісними Православними Церквами та Римо-Католицькою Церквою у Фрайзингу (1990) та Баламанді (1993). Богословська дискусія між православними та греко-католиками в рамках «Студійної групи Київської Церкви».

семінарійний курс:

Плани семінарських занять

з дисципліни «Історія християнства»

ТЕМА 1. Виникнення християнства.

1. Палестинський іудаїзм у часи Ісуса Христа та поява перших християнських спільнот.
2. Поширення Євангелії поза Іудеєю. Організація Церкви в Африці та Малій Азії
3. Формування християнської доктрини та кодифікація Старого і Нового Завіту.

Література:

- Апокрифи древних християн. — Москва, 1989.
- Біблія або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена. 1991.
- Верклер Г. Герменевтика. Принципы и процесс толкования Библии. — Мичиган, 1995.
- Виппер Р. Ю. Рим и раннее христианство. — Москва, 1954.
- Каутский К. Происхождение христианства. — Москва, 1990.
- Ленцман А. Я. Происхождение христианства. — Москва, 1960.
- Острожская Библия. Сборник статей. — Москва, 1990.
- Пигулевская Н. Из истории социальных и религиозных движений в Палестине в римскую эпоху // Ближний Восток: Византия. Славяне. — Ленинград, 1976. — С. 81-89.
- Ренан Э. Евангелие. Второе поколение христианства. — Ярославль, 1991.
- Робертсон А. Происхождение христианства. — Москва, 1959.
- Свенцицкая И. С. Раннее христианство: страницы истории. — Москва, 1989.
- Словник біблійного богослов'я. — Львів, 1997.
- Сулима В. Біблія і українська література. — Київ, 1998.
- Толковая Библия, или комментарии на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета: в 7 т. — Стокгольм, 1987-1989.
- Daniel-Rops H. ыucie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa Pana. — Poznaf, 1965.
- Hamman A. G. ыucie codzienne pierwszych chrzeжcijan (95-197). — Warszawa, 1990.
- Historia KoжcioЄa. — Warszawa, 1984. — Т. 1.
- Holstein H. U poczИtkЧw wspЧlnoty chrzeжcijafskiej. — Warszawa, 1981.
- Kelly J. N. D. PoczИtki doktryny chrzeжcijafskiej. — Warszawa, 1988.
- Lanata G. Gli atti dei martiri come documenti processuali. — Milano, 1973.
- Markus R. A. Chrzeжcijafstwo w жwiecie rzymским. — Warszawa, 1978.
- Studies in Early Christianity. A Garland Series. Garland Publishing. — New York-London, 1993.
- The Greek New Testament: 3-е вид. / ред. К. Aland та ін. — WЯrtemberg, 1975.
- Verbraken P. P. Narodziny i wzrost KoжcioЄa. Od czasЧw apostolskich do VIII w. — Katowice, 1988.

ТЕМА 2. Отці Церкви та їхнє вчення про Церкву.

1. Східні Отці Церкви.
2. Західні Отці Церкви.
3. Вчення Отців Церкви як частина Святого Передання.

Література:

- Попов К. Тертуллиан, его теория христианского знания. — Киев, 1880.
- Поснов М. История христианской церкви. — Киев, 1991.
- Преображенский П. Сочинения христианских апологетов. — Санкт-Петербург, 1895.
- Реверсов. Защитники христианства: апологеты. — Санкт-Петербург, 1899.
- Тальберг И. История христианской церкви. — Москва, 1991.
- Филарет, еп. черниговский. Историческое учение об отцах Церкви: в 3 т. — Санкт-Петербург, 1882.
- Флоровский Г. Восточные отцы 4-го века. — Париж, 1931.
- Флоровский Г. Восточные отцы 5-8-го веков. — Париж, 1933.
- Altaner A., Stuiber A. Patrologia. ыucie, pisma i nauka OjсЧw KoжcioЄa. — Warszawa, 1990.

Hamman A. Portrety Ojców Kościoła. Praktyczny przewodnik po patologii. – Warszawa, 1978.
Padovese L. Wprowadzenie do teologii patrystycznej. – Kraków, 1994.

ТЕМА 3. Формування християнської культури в рамках європейській цивілізації III-XV ст.

1. Християнська культура латинської традиції.
2. Християнська культура країн візантійської цивілізації.
3. Особливості розвитку середньовічної культури як релігійного феномену.

Література:

Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. — Москва, 1965.
Бессмертный Ю. Л. Об изучении массовых социально-культурных представлений каролингского времени // Культура и искусство западноевропейского средневековья. — Москва, 1981. — С. 113-137.
Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвующего большинства. — Москва, 1990.
Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры. — Москва, 1984.
Гуревич А. Я. Проблемы средневековой народной культуры. — Москва, 1981.
Ле Гофф Ж. Культура средневековой Европы. — Москва, 1970.
Памятники средневековой латинской литературы IV-XI вв. — Москва, 1970.
Dawson C. Tworzenie się Europy. – Warszawa, 1961.
Dawson C. Religia i powstanie kultury zachodniej. – Warszawa, 1958.
Southern R. W. Kształtowanie się średniowiecza. – Warszawa, 1970.
Kępczowski J. Wspólnoty chrześcijańskie. Grupy życia wspólnego w chrześcijaństwie zachodnim od starożytności do XV wieku. – Kraków, 1964.

ТЕМА 4. Регіональні особливості християнства. Партикулярні Римо-Католицькі Церкви.

1. Остаточний поділ на східне та західне християнство.
2. Римо-католицькі єпархії на європейському континенті.
3. Структура Латинської Церкви в Новому Світі.

Література:

Булгаков С. Православие. Учение православной церкви. — Киев, 1991.
Волконский А. Католичество и священное предание Востока. — Москва, 1992.
Дмитриев М. В. Центробежные и центростремительные тенденции в развитии европейского христианства в XVI-XVII ст. // М. В. Дмитриев, Б. Н. Флоря, С. Г. Яковенко. Брестская уния 1596 г. и общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI – начале XVII в. — Ч. 1: Брестская уния 1596 г. Исторические причины. — Москва, 1996. — С. 15-32.
Іларіон, митр. Поділ єдиної Христової Церкви і перші проби поєднання її. Історично-канонічна монографія. — Вінніпег, 1952.
Карсавин Л. П. Монашество в среднее века. — Москва, 1992.
Католицизм: словарь атеиста. — Москва, 1991.
Лінч Д. Середньовічна церква. Коротка історія. — Київ, 1994.
Функ Ф. К. История христианской Церкви. — Москва, 1911.
Chaunu P. Czas reform. Historia religii i cywilizacji (1250-1550). – Warszawa, 1989.

ТЕМА 5. Генеза протестантизму та його поширення в Західній Європі і Новому Світі.

1. Передумови Реформації. Криза традиційного католицизму.

2. Програма реформ Церкви Мартіна Лютера і Ульріха Цвінглі. Аугсбурзьке визнання віри.
3. Поступ протестантизму в Західній Європі та в колоніях.

Література:

- Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. — Київ, 1994.
Гараджа В. И. Протестантизм. — Москва, 1971.
Головащенко С. Історія християнства. Курс лекцій. — Київ, 1999.
Джексон П. Доктрины и устройство баптистских церквей. — Одесса, 1993.
Маграт Алистер. Богословская мысль Реформации. — Одесса, 1994.
Релігієзнавчий словник. — Київ, 1996.
Християнство. Словарь. — Москва, 1994.
Чанышев А. Н. Протестантизм. — Москва, 1969.
Brecht M. Martin Luther. Sein Weg zur Reformation 1483-1521. – Stuttgart, 1981.
Delumeau J. Reformy chrześcijaństwa w XVI i XVII. – Warszawa, 1986. – Т. 1: Narodziny i rozwój reformy protestanckiej.
Grzybowski S. Henryk VIII i reformacja w Anglii. – Warszawa, 1969.
Iserloch E. Geschichte und Theologie der Reformation im Grundriss. – Paderborn, 1982.
Todd J. M. Marcin Luter. Studium biograficzne. – Warszawa, 1970.
Todd J. M. Reformacja. – Warszawa, 1974.

ТЕМА 6. Тридентська реформа та створення нової моделі західного християнства.

1. Криза латинського Заходу на переломі XV-XVI ст. спроби реформ.
2. Тридентський собор 1545-1563 рр. та його рішення.
3. Рецепція тридентської реформи в католицькій Європі.

Література:

- Головащенко С. Історія християнства. Курс лекцій. — Київ, 1999.
Лінч Д. Середньовічна церква. Коротка історія. — Київ, 1994.
Любович Н. Н. Тридентский собор // Християнство. Енциклопедический словарь. — Москва, 1995. — Т. 3. — С. 37-38.
Alberigo G. Nowe poglądy na sobór trydencki. – Poznań-Warszawa, 1968.
Catholicism in Early Modern History: A Guidebook to Research. — St. Louis, 1988.
Delumeau J. Reformy chrześcijaństwa w XVI i XVII w. – Warszawa, 1986. – Т. 2: Katolicyzm między Lutrem a Wolterem.
Handbuch der Kirchengeschichte / Hrsg. v. H. Jedin. – Bonn, 1983. – Bd. 4: Reformation, Katholische Reform und Gegenreformation.
Kępczowski J. Chrześcijaństwo i historia. Wokół reformy chrześcijańskiej VIII-XX w. – Kraków, 1990.

ТЕМА 7. Католицькі монаші чини в часи середньовіччя та ранньомодерний період.

1. Початки чернечого життя. Східне і західне монашество.
2. Монастирська реформа: Клоні.
3. Нова модель чернецтва — Орден єзуїтів.

Література:

- Головащенко С. Історія християнства. Курс лекцій. — Київ, 1999.
Лінч Д. Середньовічна церква. Коротка історія. — Київ, 1994.
Тонди А. Иезуиты. — Москва, 1955.
Християнство. Енциклопедический словарь. — Москва, 1993-1994. — Т. 1-3.
Brodrick J. Powstanie i rozwój Towarzystwa Jezusowego. – Kraków, 1969. – Т. 1-2.
Hollis Ch. Historia jezuitów. – Warszawa, 1974.
Melville M. Dzieje templariuszy. – Warszawa, 1991.

Moulin L. *Życie codzienne zakonników w średniowieczu (X-XV)*. – Warszawa, 1986.
Religious Orders of the Catholic Reformation. — New York, 1994.

ТЕМА 8. Наука, освіта та культура в латинському християнстві.

1. Вчення Церкви в історичній інтерпретації. Освітній рівень кліру та мирян.
2. Університети в Європі. Місце науки в релігійному суспільстві.
3. «Висока» та «народна» культура й співвідношення між ними.

Література:

Головащенко С. *Історія християнства. Курс лекцій*. — Київ, 1999.
Гуревич А. Я. *Категории средневековой культуры*. — Москва, 1984.
Гуревич А. Я. *Проблемы средневековой народной культуры*. — Москва, 1981.
Ле Гофф Ж. *Культура средневековой Европы*. — Москва, 1970.
Лінч Д. *Середньовічна церква. Коротка історія*. — Київ, 1994.
Християнство. Словарь. — Москва, 1994.
Baszkiewicz J. *Методы университета*. — Warszawa, 1963.
Delumeau J. *Grzech i strach. poczucie winy*. — Warszawa, 1995.
Delumeau J. *Strach w kulturze Zachodu (XIV-XVIII w.)*. — Warszawa, 1986.
Le Goff J. *Inteligencja wieków średnich*. — Warszawa, 1964.
Sprawa Galileusza. — Kraków, 1991.
Swieżawski S. *Między średniowieczem a czasami nowożytnymi. Sylwetki myślicieli XV wieku*. — Warszawa, 1983.
Wardowska Z. *Teoria heliocentryczna w interpretacji teologów XVI wieku*. — Wrocław, 1975.

ТЕМА 9. Розширення географічних меж християнської Ойкумени: від навернення слов'ян до підкорення індіанців.

1. Християнізація слов'ян і народів басейну Балтійського моря.
2. Великі географічні відкриття, колонізація Північної Америки і навернення індіанців Латинської Америки.
3. Духовні місії в Азії, Африці та Океанії й спроби хрещення тубільців.

Література:

Лінч Д. *Середньовічна церква. Коротка історія*. — Київ, 1994.
Поснов М. *История христианской церкви*. — Киев, 1991.
Преображенский П. *Сочинения христианских апологетов*. — Санкт-Петербург, 1895.
Реверсов. *Защитники христианства: апологеты*. — Санкт-Петербург, 1899.
Тальберг И. *История христианской церкви*. — Москва, 1991.
Функ Ф. К. *История христианской Церкви*. — Москва, 1911.
Cyryl i Metody apostołowie i nauczycieli Słowian. — Lublin, 1991. — Cz. 1-2.
Dzieje Ameryki łacińskiej. — Warszawa, 1977-1983. — T. 1-3.
Кожі час в Америці латинській. Часы новоżytне. — Warszawa, 1979.
Les Eglises chrétiennes et la décolonisation. — Paris, 1967.

ТЕМА 10. Римський Апостольський престол як центр латинського християнства та світська держава.

1. Богословська концепція Рима як престолу св. Петра.
2. Апостольський престол в ієрархічній структурі Латинської Церкви.
3. Папська область — світська держава.

Література:

Герье В. *Западное монашество и папство*. — Москва, 1913.

- Григулевич И. Р. История инквизиции. — Москва, 1970.
Григулевич І. Папство, століття 20. — Київ, 1988.
Ковальский Я. Папы и папство. — Москва, 1991.
Лозинский С. Т. История папства. — Москва, 1986.
Плохий С. Н. Папство и Украина. Политика римской курии на украинских землях в XVI–XVII вв. — Киев, 1989.
Ranke L. Dzieje papiestwa w XVI-XIX wieku. — Warszawa, 1981. — Т. 1-2.
Zielifski Z. Papiestwo i papieze dwuch ostatnich wiekow. — Warszawa, 1986.

ТЕМА 11. Царгородський патріархат та інші Православні Церкви Сходу від середньовіччя до початку XIX ст.

1. Грецька Церква Візантії IV — середини XV ст.
2. Царгородський патріархат «у неволі».
3. Східні патріархати та Православні Церкви на Балканах під турецьким пануванням.

Література:

- Голубинский Е. Е. Краткий очерк истории православных церквей болгарской, сербской и румынской или молдо-валашской. — Москва, 1871.
Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. — Львів, 2000.
Лебедев А. П. История греко-восточной церкви под властью турок. От падения Константинополя (в 1453 году) до настоящего времени: 2-е вид., Санкт-Петербург, 1903.
Ломизе Е. М. Становление политики Мегмеда II в отношении христиан (православных и католиков) после падения Константинополя (1453) // Славяне и их соседи, т. 4: Османская империя и народы Центральной, Восточной, Юго-Восточной Европы и Кавказа в XV–XVIII веках. — Москва, 1992. — С. 20-30.
Мальшевский Н. Константинопольская патриархия и греческая церковь в подвластных латинянам греческих землях с пол. XV до 80 х годов XVI в. // Труды Киевской Духовной Академии. — 1873. — Т. 1. — С. 57-104.
Муртузалиев С. И. Из истории болгарского народа под османским господством (Константинопольская патриархия в системе османского управления XV–XVI вв.) // Советское славяноведение. — 1982. — Т. 3. — С. 35-42.
Соколов И. И. Константинопольская церковь в XIX веке. Опыт исторического исследования. — Санкт-Петербург, 1904.
Hussey J. M. The Orthodox Church in the Byzantine Empire. — Oxford, 1986.
Pantazopoulos N. J. Church and Law in the Balkan Peninsula during the Ottoman Rule. — Thessaloniki, 1967.
Podskalsky G. Griechische Theologie in der Zeit der Türkenherrschaft (1453-1821). Die Orthodoxie im Spannungsfeld der nachreformatorischen Konfessionen des Westens. — München, 1988.
Runciman S. The Great Church in Captivity: A Study of the Patriarchate of Constantinople from the Eve of the Turkish Conquest to the Greek War of Independence. — London, 1968.

ТЕМА 12. Епоха Просвітництва, секуляризація світу та відповідь Церкви.

1. Світоглядна революція на Заході.
2. Причини та наслідки секуляризації європейського суспільства.
3. Початки католицького лібералізму. Ультрамонтанізм. Творення нового обличчя Церкви.

Література:

- Арсеньев И. Ультрамонтанское движение в 19 столетии до Ватиканского собора (1869-70) включительно. — Харьков, 1895.
Карвасин Л. П. Католичество. Общий обзор. — Брюссель, 1974.

Католицизм: словарь атеиста. — Москва, 1991.
Лобье де П. Социальное учение католической церкви. — Брюссель, 1978.
Омен Джордан. Христианская духовность в католической традиции. — Рим-Люблин, 1994.
Поснов М. Е. История христианской Церкви. — Киев, 1991.
Тальберг И. История христианской церкви. — Москва, 1991.
Chaunu P. Cywilizacja wieku ożwiecenia. — Warszawa, 1978.
Delumeau J. O chrystianizacji i dechrystianizacji // Znak. — 1976. — N 266-267. — S. 1135-1147.
Ожwiecenie. SchyСек czy kryzys cywilizacji chrzeґcujafskiej. — Katowice, 1993.
Pierrard P. Historia КоґсiоСa katolickiego. — Warszawa, 1984.
ыувчыфски М. Geneza i nastґpstwa encykliki Cum Primum z 9 VI 1832. — Warszawa, 1935.
ыувчыфски М. КоґсiСґ i rewolucja francuska. — Warszawa, 1951.

ТЕМА 13. Модерні релігійні рухи ХХ ст. у рамках християнства.

1. Зародження модернізму в секулярному суспільстві.
2. Антимодернізм християнства.
3. Модерністичний дискурс у Церкві.

Література:

Лобье де П. Социальное учение католической церкви. — Брюссель, 1978.
Репина Л. П. Вызов посмодернизма и перспективы новой культурной и интеллектуальной истории // Одиссей. — 1996. — С. 25-38.
Тальберг И. История христианской церкви. — Москва, 1991.
Gumbrecht H. Modern, ModernitKt, Moderne // Geschichtliche Grundbegriffe. — Stuttgart, 1978. — Bd. 4. — S. 125-148.
Mascall E. L. Sekularyzacja chrzeґcujafstwa. — Warszawa, 1970.
Mariafski J. КоґсiСґ w spoСeczeґfstwie przemysСowym. — Warszawa, 1983.
Pierrard P. Historia КоґсiоСa katolickiego. — Warszawa, 1984.
ыувчыфски М. Studia nad modernizmem katolickim (jego charakter i geneza) // ыуcie i Мужл. — 1971. — Nr 11. — S. 18-55; Nr 12. — S. 13-49.

ТЕМА 14. Новочасні національно-визвольні рухи та ставлення до них Риму.

1. Національно-визвольні рухи як богословська проблема.
2. Патріотичні організації в структурі Римо-Католицької Церкви.
3. Реакція папства на зростання національних тенденцій в європейських та американських єпархіях.

Література:

Карвасин Л. П. Католичество. Общий обзор. — Брюссель, 1974.
Католическая церковь // Христианство. Єнциклопедический словарь. — Москва, С. 711-715.
Поснов М. История христианской церкви. — Киев, 1991.
Тальберг И. История христианской церкви. — Москва, 1991.
Aubert R. WolnoжН religijna w latach 1832-1964 // Concilium. — Poznaf-Warszawa, 1968. — S. 543-552.
Leclercq J. Katolicy i wolnoжН мужли. — KrakЧw, 1964.

ТЕМА 15. Творення модерного католицизму в країнах Азії, Африки та Латинської Америки XIX-XX ст.

1. Особливості африканського християнства.
2. «Теологія визволення» Латинської Америки.

3. В мультиконфесійному оточенні: Римо-Католицька Церква Азії.

Література:

- Волконский А. Католичество и священное предание Востока. — Москва, 1992.
Карвасин Л. П. Католичество. Общий обзор. — Брюссель, 1974.
Католическая церковь // Христианство. Энциклопедический словарь. — Москва, С. 711-715.
Поснов М. История христианской церкви. — Киев, 1991.
Тальберг И. История христианской церкви. — Москва, 1991.
Dzieje Ameryki acifskiej. — Warszawa, 1977-1983. — Т. 1-3.
KожсiС w Ameryce acifskiej. Czasy nowoytnе. — Warszawa, 1979.
Les Eglises chrOtiennes et la dOcolonisation. — Paris, 1967.
Religi Afryki Zachodniej wobec wspczesnych przemian. — Warszawa, 1979.
Gutierrez G. Teologia wyzwolenia. Historia, polityka i zbawienie. — Warszawa, 1976.

ТЕМА 16. Римо-Католицькi Церкви в європейських тоталітарних суспільствах ХХ ст. (вiд фашизму до комунізму).

1. Християнськi Церкви в умовах диктатури фашизму (Іспанія, Італія, Німеччина).
2. Католицька Церква в соціалістичних країнах Європи.
3. Крах європейських тоталітарних режимів у 70-90-х рр. i вiдродження релігійного життя.

Література:

- Єленський В. Сувора вiдлига // Людина i свiт. — 1990. — № 6-7.
Заватски В. Евангелическое движение в СССР после второй мировой войны. — Москва, 1995.
Мень А. Религия, культ личности и секулярное государство // На пути к свободе совести. — Москва, 1989.
Церковь и религия в СССР. — Москва, 1979.
Suwifski B. Korzenie tosamожсi. Z dziejw najnowszych KожсioСa katolickiego w Europie erodkowowschodniej. — Rzym-Lublin, 1982-1990.
O'Connor E. D. Ruch charyzmatyczny w Kожсiole katolickim. — Warszawa, 1984.
Tomka M., Zulehner P. M. Religion in den Reformlndern Ost(Mittel)Europas. — Ostfildern, 1999.
Tomka M., Zulehner P. M. Religion im gesellschaftlichen Kontext Ost(Mittel)Europas. — Ostfildern 2000;
M. Tomka, A. MalaudkitO, A. Navickas, N. Тод, V. Potoлник. Religion und Kirchen in Ost(Mittel)Europa: Ungarn, Litauen, Slowenien. — Ostfildern, 1999.

ТЕМА 17. Новий голос Церкви: Другий Ватиканський собор у контексті сучасних проблем християнства.

1. Другий Ватиканський собор та його рiшення.
2. Програма реформ Католицької Церкви як вiдповiдь та виклики постмодерної доби.
3. Рахунок сумлiння Церкви та її заклик до євангелічної обнови свiту.

Література:

- Butler С. Teologia Soboru Watykafskiego II. Recerpcja - dowiadczенia - perspektywy. — Lublin, 1987.
Miscellanea historiae ecclesiasticae. IX. Congres de Varsoviae 25 juin - 1 juillet 1978. Section IV. Les Eglises chretiennes dans l'Europe dominee par le III Reich. — WrocСaw-Bruxelles, 1984.
Winling R. Teologia wspczesna 1945-1980. — Krakw, 1990.
WojtyСa K. U podstaw obnowy. Studium o realizacji Vaticanum II. — Krakw, 1972.

Zielifski Z. *Katolicyzm w III Rzeszy przed sИdem historii*. – Katowice, 1992.

ТЕМА 18. Православні й Східні Католицькі Церкви: чи можливе порозуміння і поєднання в душі екуменізму?

1. Перші екуменічні ініціативи християнських Церков.
2. Екуменічний рух у Католицькій Церкві.
3. Ставлення православних до релігійного руху поєднання Церков. Проблема «уніатизму» в екуменічних контактах східних і західних християн.

Література:

Заява Змішаної міжнародної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою та помісними Православними Церквами на VI пленарній сесії у Фрайзінгу // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч. 2. — С. 447-449.

Заява Змішаної міжнародної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою та помісними Православними Церквами на VII пленарній сесії в Баламанді // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч. 2. — С. 449-456.

Любомир (Гузар). Екуменічна місія Східних Католицьких Церков у баченні митрополита Андрея (Шептицького) // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч. 2. — С. 189-211.

«Остаточне вирішення»? Роздуми про останні заяви православних стосовно східних католиків // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч. 2. — С. 430-446.

Пастирське звернення блаженнішого Мирослава Івана кардинала Любачівського про єдність Святих Церков // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч. 2. — С. 461-484.

Чировський А. З'єднання святих Божих Церков: відповідь владиці Каллістові (Вейру), єпископові діоклійському // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. — Львів, 2000. — Ч. 2. — С. 422-429.

Dawson C. *PodziaЄ chrzezcijafstwa na Zachodze*. – Warszawa, 1967.

Karski K. *DIєnienie ekumeniczne we wspЧЄczesnym жwieceie*. – Warszawa, 1972.

NapiЧrkowski S. C. *Historia ruchu ekumenicznego*. – Lublin, 1972.

Przekop E. *Rzym i Konstantynopol. Na drogach podziaЄu i pojednania*. – Olsztyn, 1987.

ТЕМА 19. Догматика, основи віровчення, літургійна практика та моральне вчення християнської Церкви.

1. Християнська догматика (вчення про Церкву, Святу Трійцю, Символ віри).
2. Святі Тайни та інші обряди.
3. Християнські свята та богослуження.

Література:

Аквилонів Е. *Церковь, научное определение Церкви и апостольское учение о ней как о теле Христовом*. — Санкт-Петербург, 1894.

Дамаскин Иоан. *Точное изложение православной веры*. — Ростов-на-Дону, 1992.

Лебедев П. *Наука о богослужении Православной Церкви*. — Москва, 1904.

Мануйлова Д. Е. *Церковь как социальный институт*. — Москва, 1978.

Спасский А. А. *История догматический учений веков Вселенских соборов*. — Сергиев Посад.

Чельцов Г. *Объяснение символа веры, молитв и заповедей*. — Москва, 1991.

Schoof M. *PrzeЄom w teologii katolickiej. PoczИtki, drogi, perspektywy*. – KrakЧw, 1972.

Aubert R. *La thOologie catholique au milieu du XXe siOcle*. – Paris, 1964.